

BIJ GOLF 1 ZIJN ER
NETTO MEER MENSEN
GAAN SPORTEN.

Sportsocioloog Jeroen Scheerder

“Waarom sport niet beschouwen als een vorm van zorg?”

Voor hoogleraar sportsociologie Jeroen Scheerder (KU Leuven) was er allerminst technische werkloosheid de afgelopen maanden. Corona hield ook de sportieve samenleving gegijzeld, de grootste externe schok die zijn vakgebied ooit had gezien. De quarantainemaatregelen stonden nog maar in hun kinderschoenen of er werden al grootse studies opgezet naar de invloed van corona op onze sportbeleving. Eén rapportering daarvan las u op de pagina's hiervoor in onze rubriek Sport & Wetenschap. Het vele cijfermateriaal dat voortkwam uit sportief coronaonderzoek vraagt echter om nog wat extra duiding en diepere inzichten over hoe het nu verder moet met onze sportsamenleving.

AUTEUR: MARKO HEIJL

Sportsocioloog en columnist Jeroen Scheerder doet sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar sport en beweging en kijkt met een verwonderende en bewonderende blik naar alles wat er op sportief vlak in onze samenleving gebeurt. In dat kader lieten we hem in 2019 al ruimer aan het woord, en was een van zijn uitspraken toen: “Als je nu geen tijd maakt om aan sport

te doen, moet je later maar tijd maken om in het ziekenhuis te liggen.” Die uitspraak is ondertussen pijnlijk kracht bijgezet door de actualiteit. Natuurlijk maakt die actualiteit nu al van 2020 een gigantisch rotjaar, ook voor de sport. De impact is gigantisch, zowel op de sporteconomie, de -marketing, -evenementen enzovoort, zoals u eerder in deze *Sport & Strategie Vlaanderen*

kon lezen. Maar zijn er ook positieve coronabijproducten voor onze samenleving? “De samenleving kan niet meer zonder sport”, was de kop toen we Scheerder in 2019 interviewden. Is dat niet meer dan ooit het geval in het coronajaar 2020? Jeroen Scheerder: “Absoluut. Ik las onlangs in *De Standaard*: ‘Open zo snel mogelijk de sportclubs, of anders gaan mensen in de file

staan voor de gevangenis. Ik denk dat dat de essentie weergeeft. Ik wil daarmee niet in de richting van bepaalde doelgroepen kijken, maar algemeen naar de samenleving. Er zijn mensen die altijd aan sport hebben gedaan en die tijdens de coronacrisis hun plan kunnen trekken, die niet de nodige structuur, kader en regelmaat nodig hebben om hun sport te kunnen doen. Maar dat geldt niet voor iedereen. Ik geloof absoluut in de kracht van sport en dat de samenleving die nodig heeft. Meer dan ooit."

Eigenlijk is corona op die manier bekeken de beste sportpromotiecampagne ooit.

"Ik heb dat al eens geschreven in een opiniestuk. Eigenlijk hadden we ons vanuit sport en beweging geen 'gedroomdere' campagne kunnen inbeelden. En dat op een heel abrupte maar ook spontane manier, door de aanwezigheid van een virus. Het was bovendien een promotiecampagne op nationaal niveau, terwijl we in dit land al enige tijd een communautair sportbeleid kennen. Het is opmerkelijk dat we in ons onderzoek konden vaststellen dat volwassenen ineens meer dan ooit aan sport gingen doen, of daar althans meer tijd voor bleken te hebben."

Anderhalvemeterdenken

Dat verschilt, zo blijkt uit jullie onderzoeksgegevens, per doelgroep. Maar zijn we met z'n allen samen, netto, meer aan sport gaan doen?

"Je moet een onderscheid maken tussen de eerste en de tweede golf. Ik had het nu over de eerste golf. Die zat gewoon anders in elkaar, mensen hadden dit nog niet meegemaakt. Er werden verwijzingen gemaakt naar de Tweede Wereldoorlog. Een andere setting dus dan golf 2, waarin er al wat moeheid optrad. Bij golf 1 bleek dat een minderheid was gestopt met sporten of niet aan sport doet en er zelfs bijgekomen zijn, en dat er dus netto meer mensen sporten. En dat uit hoeken die we niet echt hadden verwacht. Er is echter een grote 'maar': we kijken naar volwassenen, de kinderen zijn de grote verliezers. Kinderen hebben nood aan ondersteuning en structuur, dat kan bijvoorbeeld de sportclub zijn. Van volwassenen weten we uit precoronaire participatiestudies dat het merendeel van hen buiten de sportclub aan sport doet. Dat blijkt in coronatijden niet problematisch te zijn. Dat brengt me dan bij de definitie van sport: ineens was wandelen, volgens onze nationale veiligheidsraad, sport. We konden wandelen, lopen en fietsen. Je moest het alleen doen met de nodige afstand en soms binnen bepaalde uren. In sommige zuidere landen in Europa werd het joggen daarentegen verboden! Dus eigenlijk hebben we het qua land niet zo slecht gedaan naar bewegingspromotie toe.

"WE HEBBEN ZELDEN DE MEERWAARDE WILLEN ZIEN OM TE INVESTEREN IN SPORT"

"IK GELOOF ABSOLUUT IN DE KRACHT VAN SPORT EN DAT DE SAMENLEVING DIE NODIG HEEFT. MEER DAN OOI"

Ik heb de indruk dat de hele sportsector – ik stap nu van vraag- naar aanbodzijde – heel gemakkelijk uitgaat van wat ik een 'transitmodel' zou noemen. Dat we een doorstart maken dus. Terwijl ik er meer en meer van overtuigd ben dat we naar een herstart moeten gaan, in grote mate van nul gaan moeten beginnen. Bij de doesport gaan we naar een model 2.0 moeten gaan. Er wordt weinig geanticipeerd op een postcorona- of een langdurig coronatijdperk, en hoe we dan zullen omgaan met sport. Terwijl die nood aan sport er toch heel duidelijk is. Ik kijk daarvoor in de eerste plaats naar de sport zelf. Die is continu in beweging geweest, letterlijk en figuurlijk, om de veiligheidsraad te voeden. Maar vooral vanuit het idee: 'laat ons zo snel mogelijk weer opstarten', net zoals de onderwijs-, de cultuur- en de evenementensector dat ook wilden. Vanuit een stuk eigenbelang. Alleen speelt in de doesport niet altijd in de eerste plaats het economische, maar veel meer het sociale, het mentale, het fysieke. In de horeca gaat het om economisch overleven, de doesport is nog steeds eerder een vzw-gegeven met vrijwilligers en subsidies. De vraag is hoe de overheid zich in de toekomst zal positioneren met haar subsidiebeleid. Mijn punt is: er is meer dan ooit nood aan sport, aan de kracht van sport. We zullen sport nodig hebben om hier door te komen, al was het maar voor het vertier. Maar ook regulatie, ik verwijs weer naar de probleemjongeren, uit welke hoek ze ook komen. Ze hebben nood aan een verantwoorde vorm van sportieve vrijetijdsbeleving. Maar de sportsector anticipeert daar, vanuit een behoudsgezinde reflex, te weinig op. De reflex is: we gaan ooit terug naar het normale. Ik denk dat de georganiseerde sportsector beter eens nadenkt en bezig zou zijn met draiboeken voor het geval bepaalde sporten niet meer zullen kunnen doorgaan, althans niet op de manier zoals we het gewend zijn. Ik denk in de eerste plaats aan contact- en teamsporten. Zal dat in het subsidiebeleid naar een vorm van uitsluiting leiden? Zullen de sporten in een noodsituatie, actief, preventief, creatief op zoek gaan naar oplossingen? Wat is de wendbaarheid, de flexibiliteit, de *responsiveness* van onze sportaanbieders? Als ze blijven bij sport 1.0, dan klopt er volgens mij niets niet."

We hebben toch heel wat creatieve oplossingen gezien bij de sportsector, gaande van digitale tot andere oplossingen?

"De vraag is of dat van blijvende aard is, en of de participant, de consument, erin zal meegaan. Was het een kwestie van overbruggen en 'eventjes contact blijven houden' en tegelijk

het klassieke aanbod tijdelijk parkeren? De digitalisering van de sport is al langer aan de gang, of het nu gaat om de *gamification* van sport of de *sporificatie* van games, dat laat ik in het midden, de twee bestaan. Daar zitten zeker positieve elementen in, maar je gaat het lijfelijke nooit kunnen vervangen door het elektronische, het virtuele, het digitale ... Laat ons opnieuw naar de georganiseerde sportsector kijken mocht je de subsidies wegnemen, dan ligt meer dan de helft van de sportsector 'op zijn gat'. Er is niks tegen subsidies, integendeel, zolang er maar voorwaarden kunnen worden gesteld die dan ook worden ingelost. Als er een maatschappelijke return mag worden verwacht. Ik denk dat dat redelijk marcheerd in het precoronatijdperk. Ik wil maar aangeven dat in tijden van crisis, waar we nu toch in zitten, er wellicht hoge verwachtingen zullen worden gesteld aan het sportverenigingsleven.

De anderhalvemetermaatschappij is ondertussen genoegzaam bekend. Het feit dat we anderhalve meter afstand moeten houden, vertaalt zich op tal van andere fronten, zoals anderhalvemeterreconomie en anderhalvemeterbeleid. Ik zou daaraan durven toevoegen: het 'anderhalvemeterdenken'. En dat is eerder negatief en kritisch bedoeld. Het feit dat we in een anderhalvemetermaatschappij zitten, heeft met zich meegebracht dat er ook gemakkelijk op korte termijn wordt gedacht. Terwijl er meer dan ooit nood is om, zeker in de sport- en bewegingssector, na te denken op lange termijn. Ik snap dat er op korte termijn gefrelegeerd moet worden. Maar stel dat we vertrokken zijn voor twee, drie jaar: heeft men dan draiboeken klaar? Of zitten we daar ook in het anderhalvemeterdenken?

Ik hoor de FIFA momenteel niet. De FIFA is niet alleen kijksport, het is ook doesport. Ik kan me niet voorstellen dat een dergelijke mastodont niet nadenkt over wat er in 2022, 2023 of 2024 zit aan te komen. En niet alleen over de grotere evenementen, maar ook over het spelletje dat lokaal gespeeld wordt. Er moeten daar stilaan toch scenario's voor zijn? Wat als men elkaar niet meer zal mogen aanraken? Het gaat hem om de beoefening: hoe gaan we dat blijven doen?"

Preventieve zorg

De heilzame werking van sport op zowel het fysieke als het mentale vlak is in deze coronatijden veelvuldig belicht. Het sociale aspect kwam net iets minder uit de verf. Pas als je afstand moet nemen van iets, besef je hoe belangrijk het wel voor je was.

"We hebben een probleem, dat klopt. Ondanks het feit dat heel wat mensen geen club nodig hebben voor sport, is er een substantieel deel actief in ploegsporten, contactsporten, duosporten zoals tennis en judo. Dat kunnen probleemspporten worden in tijden van corona. Sporten die je alleen kan doen, silosport en bubbelsport, *small, smart* sport, dat zijn echt probleemgevallen. Maar dat neigt een deel naar vereenzaming, naar eentonigheid, niet iedereen vindt dat tof. De voetballers en judoka's zijn beginnen lopen en fietsen. Maar we zijn er ons van bewust dat dit tijdelijk is, dit is niet hun eerste voorkeur. *Sport light* is heel op zichzelf gericht. Het gemis valt uiteen in twee zaken. Enerzijds de club, de 'voor en na', met vooral de 'na'. Maar dat mag niet meer, dan kom je bij het horeca-aspect. Daarnaast: het evenementiële, van de parochieloop tot de marathon van New York, die allemaal werden uitgesteld of geannuleerd.

In 1997, dat is archaisch in sportterminen, werd in Vlaanderen de eerste volwaardige sportbeleidsnota door het parlement goedgekeurd. Twee jaar later kregen we de eerste officiële minister van Sport. Daar hebben we dus decennia

over gedaan, want we hadden al in 1969 een volwaardige bevoegdheid voor sport. Een geschreven beleidsvisie bestond vóór 1997 blijkbaar niet. Ik denk dat je sinds half maart met een vergrootglas zal moeten zoeken waar sport niet opdook in richtlijnen of beleidsteksten. En dat bovendien niet alleen vanuit de sport zelf, maar juist vanuit het algemene beleid. Dat geeft opnieuw het politieke en maatschappelijke belang van sport weer."

Dat beleid, die politiek, gaat binnenkort gigantisch moeten besparen, mogelijk ook op sport. Terwijl het belang van sport meer dan ooit is aangetoond.

"In die hele discussie zijn twee zaken opvallend: de hele zorgsector is in het verleden stiefmoederlijk behandeld, dat is nu duidelijk tot uiting gekomen door corona, en we zullen de economische en sociale gevolgen dragen. **Waarom** mogen we sport niet als een vorm van zorg beschouwen, een preventieve zorgsector? We zitten heel sterk curatief te denken. We zouden nog liever een ziekenhuis extra bouwen dan een sporthal. Dat is nu heel erg kort door de bocht. We hebben zelden de meerwaarde willen zien van te investeren in sport. Ik verwees er daarnet al naar: onze eerste strategische visie op sport was er in 1997, in Nederland was dat in 1974. Uiteraard dat het belangrijk is dat de nieuwe regering investeert in de curatieve zorgsector, zeker voor bepaalde doelgroepen, maar ik mis daar het woord 'preventie'. Zonder sport nu maar meteen als panacee – en dus als oplossing voor van alles en

nog wat – te bestempelen, zou sport weleens als het betere medicijn mogen worden beschouwd, en dat zowel fysiek, mentaal als sociaal. Maar dat wordt nauwelijks zo erkend. Laat ons positief denken: hopelijk zal de huidige crisis daar verandering in brengen.

Sport als middel is pas recent in de aandacht gekomen. Maar vanuit de sport vindt men dat niet altijd even tof want dan wordt de sport 'gekaapt', wordt het te instrumenteel ingezet en verdwijnt de essentie van sport, zo heet het. Twee strekkingen doen zich hier voor. 'Essentialisten' willen terug naar de roots van de sport: winnen, op een podium staan, records neerzetten, plezier hebben, daar gaat het volgens hen om. Alles wat erbij komt, zijn louter randeffecten. Dat je er gezonder mee kan worden en een virus mee kan bestrijden is leuk meegenomen, maar de essentie is dat niet. Nee,

"SPORT IS MISSCHIEN WEL HET BESTE MEDICIJN, FYSIEK, MENTAAL, MAAR OOK SOCIAAL"

zeggen de 'instrumentalisten': de sport maakt ons gelukkiger, we moeten daarin investeren vanuit welzijn, maatschappelijk kapitaal opbouwen, preventie nastreven, enzovoort. Die twee werelden botsen nogal eens. De waarheid zit zoals gewoonlijk ergens in het midden. Ik zou het jammer vinden als ze elkaar uitsluiten."

Sportfederaties clusteren

Hoe ziet het toekomstige landschap van onze circa 24.000 sportclubs eruit?

"We hebben in Vlaanderen een enorme rijkdom aan 'verenigingskapitaal'. Dat hebben we al vanuit de middeleeuwen, de neiging om ons veel en goed te organiseren. We zijn omzeggens wereldrecordhouder als het op het aantal sportclubs per inwoner aankomt. Je kan daar trots op zijn, maar je kan daar vanuit rationeel perspectief ook vragen bij stellen. Ik heb daar in 2004 een boekje over gepubliceerd. Enerzijds laat mensen zich toch organiseren als ze dat willen. Anderzijds is er dus de rationele reflex zoals onze noorderburen die ook vaak hebben waarom moeten we drie structuren subsidiëren als het met één ook kan? Fusie ligt vaak heel moeilijk, niet alleen bij de kijksport, maar zeker ook bij de doesport. Dat hebben we wel kunnen doen naar aanleiding van het sportfederatiedecreet van twintig jaar geleden, toen kwaliteitszorg in de sport een heel belangrijk punt werd. Er werd toen gezegd: het moet gedaan zijn om te turnen of te voetballen op een katholieke, een liberale en een socialistische manier. Die ideologische inslag hebben we in Vlaanderen heel sterk gehad, en ook deels nodig gehad, maar vanaf de jaren negentig was dat niet langer houdbaar. Op een van de vorige sportkabinetten is er ooit het idee geopperd om met clusters van sporten te gaan werken. Dus niet het woord 'fusie' uitspreken, maar samenwerking in clusters vooropstellen. Federaties die bijvoorbeeld op sporttechnisch vlak gelijkennissen vertonen, zoals triatlon, zwemmen, fietsen en lopen, zouden voordelen kunnen halen uit een intensievere samenwerking. Ook clustervorming op het vlak van administratie, faciliteiten, uitwisseling van materialen en ook van trainers zouden een meerwaarde kunnen zijn. Misschien is corona daarin wel een deel van de oplossing, de katalysator om het beleid te gaan sturen.

Ik voer hier geen pleidooi om te schrappen in het aanbod, de opgebouwde rijkdom moeten we koesteren. Maar ik zou wel durven pleiten voor meer samenwerking en rationalisatie, want het subsidiebeleid zal in vraag worden gesteld. Dat zij

"IK DENK DAT DE TOEKOMST VAN DE SPORT STERK ZAL WORDEN BEPAALD DOOR GROEPEN DIE WE NOG NIET BEREIKEN"

"ER IS MEER DAN OOIIT NOOD AAN SPORT"

je al in de cultuursector. De sportfederaties zijn uitermate belangrijk. Maar zullen we een vijftigtal of meer structuren kunnen blijven onderhouden? En hoe zal die beleidsvoering dan gebeuren? Een bijkomende factor is dat federaties en clubs hun inkomsten tijdens deze gezondheids crisis gevoelig zien verminderen, terwijl facturen wel dienen te worden betaald. Sportaanbieders zullen dus nog meer naar de overheid kijken voor steun. Het aantal structuren (federaties en clubs) kan en zal niet toenemen. Ook hier is corona een gangmaker: mensen en organisaties zullen op een andere manier denken en opereren. Er is een evaluatie en revisie van het huidige federatiedecreet in voorbereiding. Het zou goed zijn als in de nieuwe wetgeving meer aandacht gaat naar aspecten van maatschappelijk verantwoord en dus ook duurzaam innoveren. Dan gaat het niet alleen over de diensten en producten die worden aangeboden, maar ook over de groepen die sportorganisaties (nog niet) bereiken en hoe men zich tot de omgeving en het leefmilieu verhoudt."

Bij wijze van conclusie: gaat de sport hier op een of andere manier goed, misschien zelfs beter, uitkomen?

"Veel hangt af van die *responsiveness* waar we het net over hadden, namelijk of en hoe sportorganisaties zullen reageren en welke capaciteit ze daarvoor in huis hebben. Dat is langs organisatiezijde. Er is natuurlijk ook de vraagkant. In Vlaanderen komt iets minder dan twee derde van de bevolking actief met sport in contact op jaarbasis. Op dat cijfer zit nog wat marge, maar cijfers van meer dan driekwart zijn eerder uitzonderlijk in Europa. Als er nog groei zal plaatsvinden, zal deze niet meer zo spectaculair zijn dan wat we in de voorbije decennia hebben vastgesteld. We zien opvallende verschuivingen in de motieven waarom mensen gaan sporten. Het toegankelijk en laagdrempelig maken van

sport heeft duidelijk vruchten afgeworpen. Tegelijkertijd is duidelijk dat bepaalde groepen in de samenleving nauwelijks of zelfs helemaal niet aan sporten toekomen. Met de crisis die we nu ondergaan, zien we vormen van polarisatie opduiken. We zien dat nu al op het vlak van tewerkstelling, huisvesting en onderwijs. Maar ook sport ontsnapt daar niet aan. Een tweedeling ontplooit zich op die manier: mensen die volop kansen krijgen of nemen, en zij die dat niet (kunnen) doen. Economen hebben aangetoond dat dergelijke vormen van ongelijkheid erg schadelijk kunnen zijn voor de maatschappij in haar geheel. Hoe sport er in de toekomst zal uitzien, zal in sterke mate afhangen van wie we kunnen en willen bereiken.

Mijn boodschap zou zijn om resoluut te investeren in groepen van mensen die we te weinig of nog niet bereiken, ook en zeker op het vlak van sport. Corona blijkt immers negatief versterkend te werken op de deelnamekansen en betrokkenheid van onder meer jongeren, mensen in armoede, mensen met een migratieachtergrond, mensen met een beperking en andere kwetsbare segmenten in onze maatschappij. We dreigen onze samenleving op de helling te zetten wanneer bepaalde groepen, nog meer dan vroeger het geval was, uit de boot vallen. Sport biedt hier heel wat kansen toe, meer nog: het succes van de sport en het sportbeleid zal er ook grotendeels door worden bepaald. Al meerdere decennia luidt het adagium van het sportbeleid in Vlaanderen: zoveel mogelijk mensen op een kwalitatieve manier aan sport laten doen. Ik zie dus wel wat opportuniteiten wat de toekomst van de doesport betreft. Maar toegegeven – en sociologen hebben dit al eerder aangekondigd – we zullen met heel wat meer onzekerheid moeten leren leven. We waren zo gewend aan de maakbaarheid en voorspelbaarheid van ons leven. De risicomaaatschappij is een feit, en met haar wispelturigheid zullen we voor een stuk moeten leren leven. ■